

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Навчально-науковий інститут педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої
кваліфікації
(повна назва інституту, факультету)

Кафедра педагогіки, професійної освіти і управління освітніми закладами

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ, ПРОФЕСІЙНОГО
САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО**

Здобувача ступеня вищої освіти
магістра, групи 2 МБОПН
Галузі знань 01 Освіта\Педагогіка
ООП 011 Освітні, педагогічні науки
Спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Ярошинського Романа Євгеновича

м. Вінниця – 2023 рік

Перелік скорочень та умовних позначень

ЕГ – Експериментальна група

ЗВО – заклад вищої освіти

КГ – Контрольна група

НАЗЯВО – Національне агентство з якості вищої освіти

НКП – Навчально-консультаційний пункт

ПУЕТ – Полтавський університет економіки і торгівлі

Укоопспілка – Центральна спілка споживчих товариств України

ЗМІСТ

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЗВО	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.1. ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
1.2 Становлення особистості майбутнього викладача в процесі професійного самовдосконалення	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	
2.1 Методичні засади емпіричного дослідження ...	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
2.2 Особливості формування мотивації професійного самовдосконалення майбутніх викладачів	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.1 Практичні підходи до професійного самовдосконалення майбутнього викладача	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
3.2 Програма та етапи професійного самовдосконалення майбутнього викладача	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
ВИСНОВКИ	9
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	13
ДОДАТКИ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

ВСТУП

Актуальність проблеми. Лише вмотивована особистість спроможна створювати, управляти, пропонувати нові теорії, нові технології, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій. Тому забезпечення кожної людини мотивацією, використання свого потенціалу є одним із пріоритетних завдань педагогічної діяльності.

Проблема розвитку мотивації викладача є ключовим завданням у галузі освіти. В контексті навчального процесу, викладач виступає не лише як посередник знань, а й як важливий фактор впливу на успіх студентів.

Ми визначаємо самовиховання особистості майбутнього вчителя як – цілеспрямований вплив особистості самої на себе з метою самоудосконалення [29].

Сучасна система освіти потребує вчителів, які можуть стати ініціаторами змін як у навчальному середовищі, так і в суспільстві загалом. Учителів, які активно працюють над власним самовдосконаленням, постійно просуваються в напрямку особистісної і професійної зрілості, а також педагогічної майстерності.[31]

Освіта зараз сприймається не тільки як остаточно оформлений результат, який дає людині певну стабільність на все життя. Але і як процес, який триває все життя, відкриває перспективи для постійного самовдосконалення та саморозвитку. Зараз все більш затребуваними стають емоційно-стійкі, висококваліфіковані фахівці, які здатні до творчості, само рефлексії своєї діяльності. Для них готовність до безперервного самовдосконалення в наш час постійних змін є синонімом професійної затребуваності. Саме такий педагог матиме більше конкурентних переваг та можливостей на ринку праці.

Від високого рівня професійної компетентності майбутніх викладачів, високої мотивації до професійного самовдосконалення залежить їх

успішність в обраній діяльності. Велику значущість для нашого дослідження мають роботи, де приділена увага проблемі особистісного зростання, саморозвитку і самовдосконалення Б. Братуся, В. Галузяка, С. Братченко, В. Радула, М. Сметанського, В. Фрицюк.

Особливий інтерес в аспекті психолого-педагогічного забезпечення дослідження самовдосконалення особистості майбутнього викладача мають роботи класиків психології А. Адлера, А. Маслоу, К. Роджерса.

Професійне зростання майбутніх викладачів закладів вищої освіти досить широко висвітлені в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Н. Батечко, Ю. Бойчук, Л. Бутенко, О. Вознюк, А. Глетторн, С. Дей, І. Зязюн, В. Каплінський, Л. Литвинюк, Н. Сегеда, Л. Пшенична, Л. Пуховська, В. Семиченко, О. Стадник, В. Рибалка, М. Фіцула, І. Хоржевська, Дж. Шіренс та інших.

Одна з головних діяльностей викладача закладу вищої освіти є розуміння мотиву. На думку науковців потенціал особистості визначається: отриманими нею самостійно виробленими вміннями і навичками, здібностями до дії та мірою їх реалізації в певній сфері діяльності; людськими ціннісно-змістовими структурами, понятійним апаратом мислення або методами вирішення завдань та системним утворенням особистості, яке характеризується мотиваційними, інтелектуальними та психофізіологічними резервами розвитку.

Особливої актуальності нині набувають питання підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема педагогічної, адже майбутній педагог повинен не лише пройти шлях особистісно-професійного саморозвитку й становлення як фахівця, спроможного конкурувати з іншими на ринку праці, а й бути взірцем для своїх вихованців і колег, щонайперше в аспекті морально-етичних цінностей та відповідального ставлення до своєї діяльності. Завданнями вищої педагогічної освіти на сучасному етапі її розвитку стають формування спрямованості здобувачів освіти на успішну професійну діяльність, а також пошук нових шляхів особистісно-

професійної самореалізації й самоствердження. З огляду на це, виразною на часі постає проблема самовиховання майбутнього фахівця, оскільки лише постійна робота над собою дозволяє формувати риси та якості, що зумовлюють здійснення успішної професійної діяльності, забезпечує процеси соціалізації та професійного становлення. [29]

Слід також враховувати, що в умовах сучасного швидкоплинного трансформаційного суспільства потреби педагогів також дедалі більше зазнають змін, а отже, керівнику закладу загальної середньої освіти необхідно системно та комплексно підходити до вивчення й аналізу поведінки вчителів з метою виявлення найбільш значимих для них мотивів праці.

Тобто важливо вміти створювати певний мотиваційний клімат, який би став запорукою успішного та ефективного функціонування закладу загальної середньої освіти, де б кожний педагогічний працівник мав високий рівень готовності працювати самовіддано на користь цього закладу освіти. [49]

Наш час ставить перед нами задачі, які не знали наші попередники. Це стрімка цифровізація нашого життя взагалі, та навчального процесу зокрема. Це досвід навчання та викладання в умовах повномасштабної війни, а згодом – в умовах докорінної перебудови економіки та суспільства. Саме тому окрім суто фахової підготовки майбутніх науково-педагогічних кадрів не менш важливо приділяти увагу їх формуванню як особистостей. Які постійно вдосконалюють свої професійні навички, розвиваються як особистості, а отже, готові до безперервної освіти, використання інновацій в своїй діяльності.

Зважаючи на актуальність означеної проблеми та її значущість, недостатнє вивчення й висвітлення в науково-педагогічній літературі, необхідність теоретичного обґрунтування обрано тему магістерської роботи *«Формування мотивації, професійного самовдосконалення майбутніх викладачів ЗВО»*.

Об'єкт дослідження: професійно-педагогічна підготовка викладача ЗВО.

Предмет дослідження: педагогічні умови, які сприяють мотивації до професійного самовдосконалення майбутнього викладача.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов мотивації професійного самовдосконалення майбутніх викладачів ЗВО.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблемами мотивації, професійного самовдосконалення майбутніх викладачів ЗВО;
- визначити та обґрунтувати методологічні підходи професійного самовдосконалення майбутніх викладачів ЗВО;
- провести відповідну діагностику рівня професійного зростання майбутніх фахівців освітньої сфери та проінтерпретувати отримані результати дослідження;
- виокремити та охарактеризувати критерії, рівні та педагогічні умови мотивації професійного самовдосконалення майбутніх викладачів і здійснити експериментальну перевірку їх ефективності.

Методи дослідження. У дослідженні використовувався комплекс взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних методів:

- аналіз, порівняння й узагальнення наукових джерел із досліджуваної проблеми для з'ясування сутності поняття «мотивація професійного самовдосконалення майбутніх викладачів ЗВО», розробки критеріїв і рівнів професійного самовдосконалення, обґрунтування педагогічних умов його ефективності;
- спостереження, бесіди, анкетування й експертні оцінки, які застосовувались із метою діагностування рівня мотивації професійного самовдосконалення майбутніх викладачів;
- формувальний експеримент: перевірялась ефективність педагогічних умов мотивації професійного самовдосконалення майбутніх викладачів;
- методи математичної статистики, за допомогою яких опрацьовувались отримані дані і встановлювалися кількісні залежності між досліджуваними явищами і процесами.

Наукова новизна дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов мотивації професійного самовдосконалення майбутніх викладачів ЗВО: 1) забезпечення внутрішньої мотивації оволодіння майбутньою професією через удосконалення традиційних та використання інноваційних методів; 2) створення професійно орієнтованого освітнього середовища; 3) спрямування освітньої діяльності на професійне самовдосконалення через поєднання формальної та не формальної освіти; у визначенні змісту внутрішніх мотивів професійного самовдосконалення, його етапів, критеріїв і рівнів; окресленні особливостей мотивації професійного самовдосконалення майбутніх викладачів.

Основні положення та висновки кваліфікаційної роботи мають практичну спрямованість. *Практична значущість* отриманих результатів дослідження передбачає можливість реалізації в загальноосвітніх школах та закладах вищої освіти розробленої, теоретично обґрунтованої й експериментально перевіреної методики формування мотивації професійного самовдосконалення майбутніх викладачів ЗВО, впровадження в освітній процес практичних рекомендацій мотивації професійного самовдосконалення майбутніх викладачів ЗВО.

Апробація результатів дослідження. За результатами виконаних досліджень було опубліковано матеріали у науковому збірнику Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського «Педагогічний пошук».

Експериментальна база дослідження. Дослідницьку роботу було проведено під час асистентської та науково-дослідницької практик серед студентів ЗВО.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг наукової роботи становить 104 сторінки. Робота містить 10 таблиць, 6 рис. Список використаних джерел налічує 99 найменувань.

ВИСНОВКИ

Науковий пошук роботи спрямовувався на умови формування професійної мотивації майбутніх викладачів ЗВО. Ми всебічно дослідили питання професійного самовдосконалення викладача закладу вищої освіти та розглянули форми організації навчального процесу, які б сприяли розвитку мотивації. Узагальнюючи зміст нашої роботи, можливо зробити такі висновки.

Особистісне зростання педагога поєднує як особистий розвиток, так і розвиток в професії. Звісно, одне підсилює інше. Розвиток особистості формує неповторну професійну траєкторію, а розвиток в професії впливає на розкриття особистості. Без власної зацікавленості в цьому, високої мотивації подібний процес не може тривати довго. Якщо цих компонентів нема, стає актуальною проблема вигорання, особистісної кризи або зміни професії.

Програма самовиховання методологічно поділяється умовно на такі підходи:

- компетентнісний,
- аксіологічний,
- діяльнісний,
- інтегративний,
- системний,
- проєктно-модульний,
- індивідуальний.

Компетентнісний підхід орієнтує майбутніх спеціалістів на вміння використовувати на практиці отримані знання, методики, педагогічні технології. Аксіологічний підхід робить акцент на формування системи цінностей майбутнього викладача як особистості, так і фахівця. Будь-який спеціаліст стикається в своїй діяльності з моральними дилемами. Звісно, базис тут закладається ще з дитинства в процесі виховання. Тому об'єктивно заклад вищої освіти тут має небагато впливу на світогляд вже дорослої

людини. Але про цінності важливо говорити хоча б для того, щоб людина розуміла, що в разі викриття вона стане об'єктом загального осуду.

Діяльнісний підхід показує професійно-педагогічну діяльність майбутнього викладача як відкрити систему щодо роботи зі студентами, обмін з ними досвідом, думками. Інтегративний підхід поєднує в собі підходи з різноманітних сфер життя, дисциплін, що лише підвищує рівень ефективності у вирішенні поточних професійних завдань та викликів, які ставить перед нами життя без попереджень. Системний підхід забезпечує цілісний погляд на проблему професійного зростання майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Проектно-модульний підхід стосується безпосередніх професійних можливостей для молодих спеціалістів у вигляді проектів, новітніх підходів в їх навчанні. Часто такі функції виконує стажування, особливо у закладах вищої освіти різних країн, програми обміну, гранти тощо. Індивідуальний підхід містить можливість побудови індивідуальної освітньої та професійної траєкторії та врахування індивідуальних потреб здобувачів освіти зокрема.

В дослідженні процесу розвитку мотивів професійного самовдосконалення майбутніх викладачів ЗВО вивчалися мотиваційний, особистісний, діяльнісний, когнітивний компоненти професійного розвитку майбутніх спеціалістів. Дослідження було проведено на базі ВДПУ імені Михайла Коцюбинського серед здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти «Педагогіка вищої школи».

Студенти були поділені на експериментальну групу (ЕГ), де проводилися названі заходи, та контрольну групу (КГ), де нічого з перерахованого не відбувалося. В дослідженні взяли студенти переважно денної форми навчання. Всього в ньому взяли участь 178 здобувачів освіти.

Для з'ясування різних аспектів проблеми професійного зростання майбутніх викладачів було проведено міні-анкетування на тему «Професійне зростання майбутніх викладачів вищої школи у процесі фахової підготовки» шляхом гугл-форми. Отримані відповіді показали, що значна кількість

майбутніх викладачів мають слабку мотивацію щодо подальшої роботи за обраною спеціальністю. При цьому серед студентів є запит на безпосереднє отримання знань через практику, спілкування з професіоналами, самоосвіту.

Аналіз результатів діагностики компонентів професійного зростання майбутніх педагогів, а саме мотиваційного, когнітивного, особистісного, діяльнісного показав, що студенти скоріше негативно оцінюють свою мотивацію до оволодіння фаху викладача, наявні знання та практичні навички. Але мають трохи кращі показники особистісних критеріїв.

Студенти експериментальної групи були залучені до підготовки та проведення лекцій, семінарських занять. Вони проводили заняття чи їх фрагменти з використанням інноваційних технологій. Також досліджувані ознайомилися з навчальною, виховною, методичною, поза навчальною (поза аудиторною) роботою своїх викладачів.

Створення сприятливих умов не могло не позначитись на отриманих результатах. Тобто чим більше студенти залучені в навчальний процес, мають творчу свободу, тим більше вони мотивовані, впевнені в отриманих знаннях та готові їх втілювати на практиці.

Контрольна група проходила навчальний процес більш традиційно, але і тут навчальний процес вплинув на здобувачів освіти. Вивчення фахових дисциплін, проходження практики не можуть не впливати на тих, хто вчиться та практикується. Але як показали інші дослідження, тут багато аспектів слабо усвідомлені студентами, через що відбувається дисонанс між внутрішньою та зовнішньою мотивацією.

Рейтинг найбажаніших форм навчання на думку майбутніх викладачів ЗВО виглядає так:

1. відвідування занять викладачів,
2. педагогічні майстерні,
3. педагогічна практика,
4. майстер-класи,
5. самоосвіта.

Методів, які дозволяють реалізувати бажане в умовах, які склалися, насправді немало. Наприклад, навчальний діалог як форма взаємодії між одним суб'єктом та іншим суб'єктом.

Діалогічна форма читання лекцій або лекція-діалог є свого роду різновидом наукового діалогу. За допомогою постановки проблеми, інформаційних питань, висунення гіпотез, звернення до студентів «по допомогу», викладач таким чином спонукає слухачів до спільного роздуму, дискусій. Продовжити їх можна на наступній лекції або семінарі.

Метод проблемного навчання полягає в тому, щоб навчити мислити студента, поставивши його в проблемну ситуацію. Якщо він діє в попередньо заданих умовах, у розвитку мислення нема потреби.

Подібний підхід вимагає додаткового навчання у педагога, але є досить ефективним в майбутньому, щоб студенти не уникали незрозумілого їм матеріалу. Адже часто бажання уникнути помилок, відчуття себе дурним нерідко є одним з основних мотивів, щоб уникати нестандартних ситуацій, та взаємодіяти переважно у заданому середовищі.

Звісно, на самому початку вибору професійного шляху має бути налагоджена профорієнтація, щоб відсіяти тих студентів, які не зацікавлені в отриманні фаху, а роблять вибір через тиск ззовні чи з інших причин. Але подібна задача не стояла в наведеному вище дослідженні. Проводилось дослідження серед тих, хто вже обрав фах. І як показали отримані результати, практично половина студентів сама до кінця не розуміє, що робить на обраній спеціальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kaplinskiy V.V., Glazunova T. W. How to provide efficiency of self-educat. *The scientific method*. 2017. №4 (4). Warszawa (Poland). P. 37 - 41.
2. Kaplinskyi V.V., Lazarenko N.I. Cognitive component of the professional formation of the future teacher in the process of general pedagogical training. *European vector of contemporary psychology, pedagogy and social science: the experience of Ukraine and the republic of Poland*. 2018. P.124 - 142.
3. Галузяк В. М. Мотиваційно-сміслові детермінанти індивідуального стилю педагогічного спілкування: автореф. дис..... канд. психол. наук. Київ, 1999. 16 с.
4. Каплінський В. В. До проблеми самовиховання старшокласників: цільовий та організаційно-діяльнісний етапи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. 2013. № 39. С. 88-93.
5. Каплінський В. В. Професійне становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки: теорія і практика: монографія. Вінниця: «Твори», 2018. 492 с.
6. Каплінський В. В. Розвиток відповідального ставлення до самовиховання в майбутнього педагога як фактор професійного становлення. *Наукові інновації та передові технології. Серія: Педагогіка*. Київ, 2022. Вип. 11(13). С 315-321.
7. Каплінський В. В. Розвиток професійної ідентичності студентів педагогічного коледжу шляхом застосування прийомів педагогічної рефлексії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 9-10 (123-124). С.173-182.
8. Каплінський В. В., Дамзін О. В. Загальнопедагогічні компоненти особистісно-професійного становлення фахівців з фізичного виховання та формування відповідального ставлення до їх набуття (кін. ХХ –

поч. XXI ст.). *Вісник науки та освіти. Серія: Педагогіка*. 2023. № 1(7) 2023. С. 480-492.

9. Каплінський В. В., Хникін О. В. Роль особистості викладача у зміцненні мотивації професійно-особистісного розвитку здобувачів вищої освіти. *Українська полоністика*. Житомир. Wydgoszcz, 2021. Вип. 19.

10. Синявський В. В. Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування: метод. посіб. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 84 с.

11. Сиско Н. М. Мотивація як важливий чинник неперервного професійного розвитку викладача закладу професійної освіти: збірн. наук. праць КПНУ ім. І. Огієнка. Серія: Педагогічна. 2018. С. 177-180.

12. Сівак Н. А. Соціальна компетентність у контексті соціалізації студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Наука і освіта*. 2013. № 3. С. 161-164.

13. Стражнікова І. Педагогіка вищої школи: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 120 с.

14. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ : Радянська школа, 1976 - 1977. Т. 5 : Статті . 1977. 639 с.

15. Тернопільська В. І. Сучасні тенденції мотивації навчально-професійної діяльності студентів. *Вісник національного університету оборони України : зб-к наук. праць*. Київ: НУОУ, 2012. Вип. 5 (30). С. 141-144.

16. Фрицюк В. А. Готовність до професійного саморозвитку майбутнього вчителя: навч.-метод. посібн. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. 175 с.

17. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток майбутнього педагога : монографія. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. 364 с.

18. Хоржевська І. М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"*. Серія: Державне управління. 2013. Т. 214, Вип. 202. С. 110-113.

19. Цветкова Г. Г. Професійне самовдосконалення викладачів гуманітарних спеціальностей: дійсність і перспектива. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 0 (3). С. 220-229.

97. Kaplinskyi V.V., Lazarenko N.I. Cognitive component of the professional formation of the future teacher in the process of general pedagogical training. European vector of contemporary psychology, pedagogy and social science: the experience of Ukraine and the republic of Poland. 2018. P.124 – 142.

98. Kaplinskyi V.V. Ensuring the motivational basis for the professional formation of the future teacher by organizing the subjective interaction of the teacher and a student. Sustainable education as a way of bringing people together – multiple stories from Europe and about Europe: R. Kucha, V. Haluziak, A. Vychrushch. Łódź: Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, 2018. 428 p.

99. Kaplinskyi V. V. Fulfillment of educational potential of the lecture in higher educational institutions in the context of professional development of the personality of a future teacher. Development and modernization of pedagogical and psychological sciences: Experience of Poland and prospects of Ukraine collective monograph. Lublin, 2017. P. 201 – 219.

